

БАЖЫ-БИЛЕ КЫЛАШТААН ЧУРТ

БАЖЫ-БИЛЕ КЫЛАШТААН ЧУРТ

ДОТТИ биле ДЖОШ МАКДАУЭЛЛДЕР

Дейвид Натан Вайстың киржилгези-биле

Өңүг чуруктар: Лидия Таранович

РО ЕХБ «Посох»
Новосибирск
2009

The Topsy-Turvy Kingdom
Copyright © 1996 by Josh D. McDowell and Dottie McDowell
All rights reserved
Illustrations copyright © 1996 by Lydia Taranovic
Graphic design by Catherine Bergstrom

TUVAN LANGUAGE EDITION

Литературно-художественное
издание

Дотти и Джош Макдауэлл

Перевернутое царство

На тувинском языке

Тыва дылче Эдуард Мижит очулдурган
Виталий Войнов, Людмила Мижит редакторлаан
Бирги үндүрүлгө

Верстка: Vision Run, www.visionrun.com

Тыва очулганы «Josh McDowell Ministries» деп организацияның чөпшээрээни-биле
үндүрген

©Josh McDowell Ministries, 2009
© Эдуард Мижит, 2009

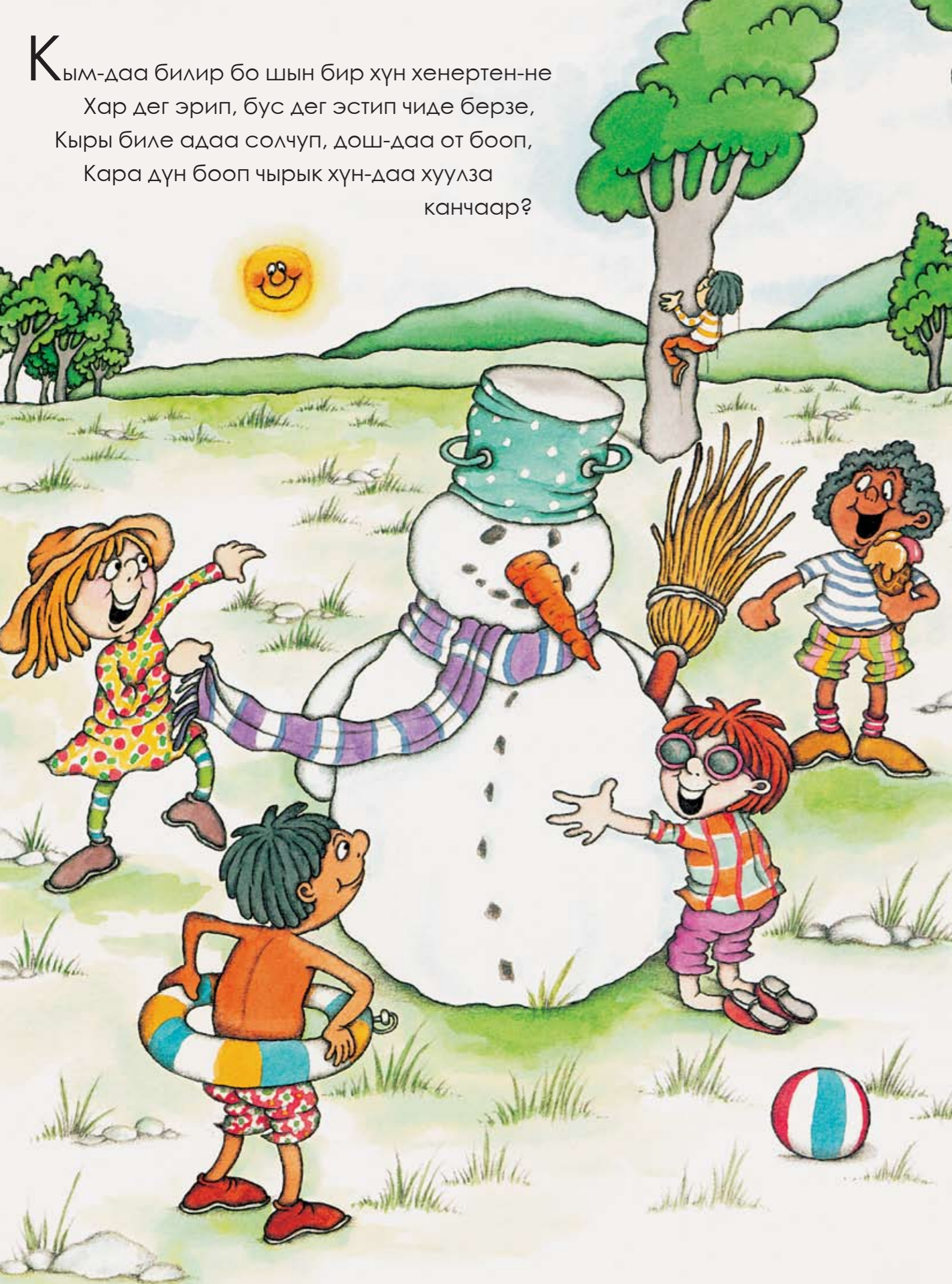

Чашкынныг булуттуң-даа, кушкаштың-даа
Ужар чери кайда ийик? Кырывыста.
Чадаг-тергең «мөөп каапкаш», октаптарга,
Ужуп баткаш, үскен чериң ?.. Адаавыста.

Кыпкан отту ырактан-на изиг дээр бис,
Харны, сугну... шын-дыр, ийе, соок, өл дээр бис.
Кым-даа ону чажындан-на билир болгай,
Катап-катап чугаалаан-даа ажыы бар бе?

Кым-даа билир бо шын бир хүн хенертен-не
Хар дег эрип, бус дег эстип чиде берзе,
Кыры биле адаа солчуп, дош-даа от бооп,
Кара дүн бооп чырык хүн-даа хуулза
канчаар?

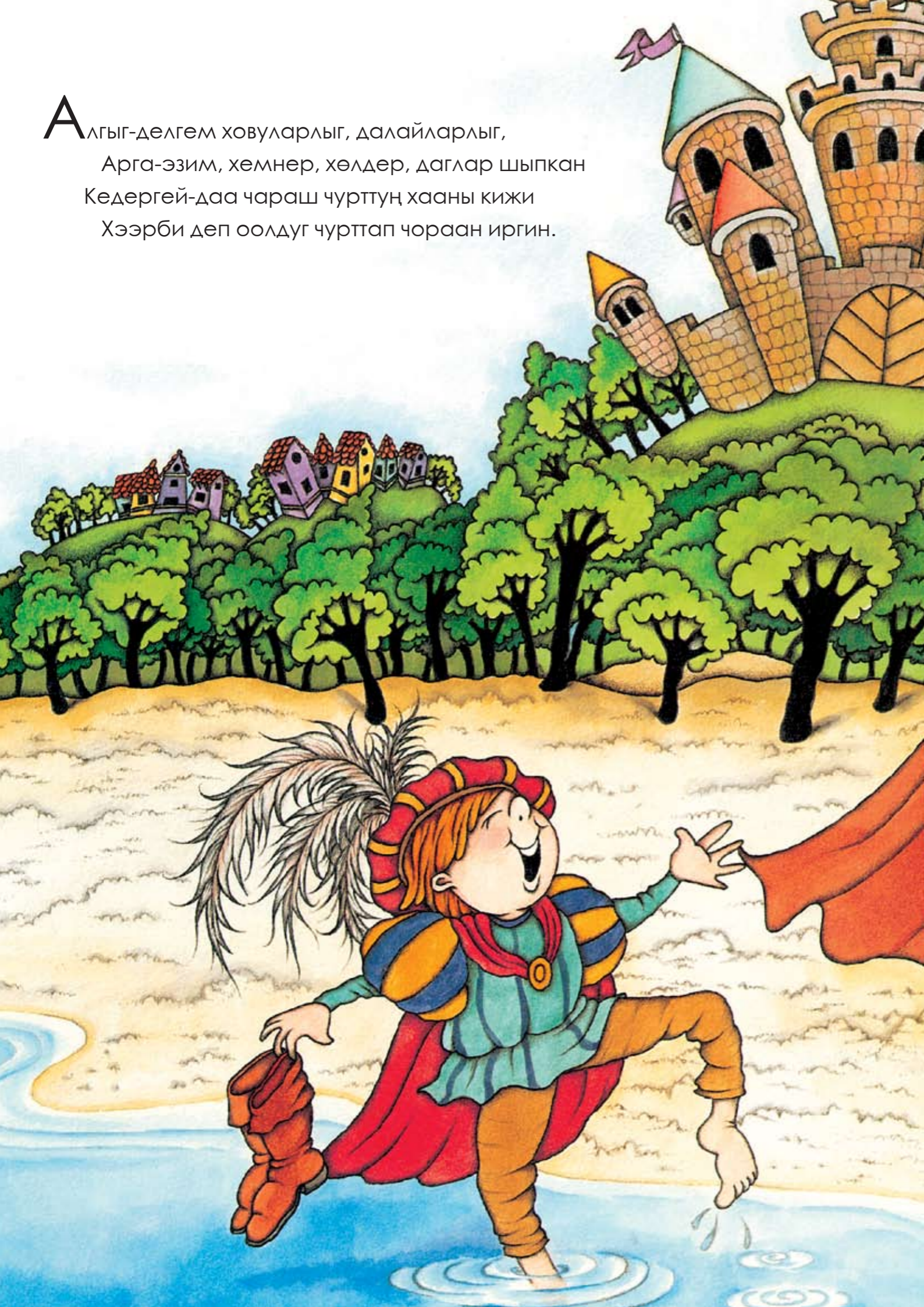
Шак-ла ынчаар болу берген бир-ле черге
Чурум чокта, кандыг боору кестүп келген:
Чаңгыс угда шын чок кылдыр кылыр болза,
Чуртталга-даа улааранчыг дүш дег апаар.

Бодап кер даан: сумкаларны бутка туткаш,
Борбак бажы, холу-биле кылаштажыр,
Чүгле чаашкын чаап турда, өрт өжүрер,
Чүзү-даа чок ядыылардан акша дилээр...

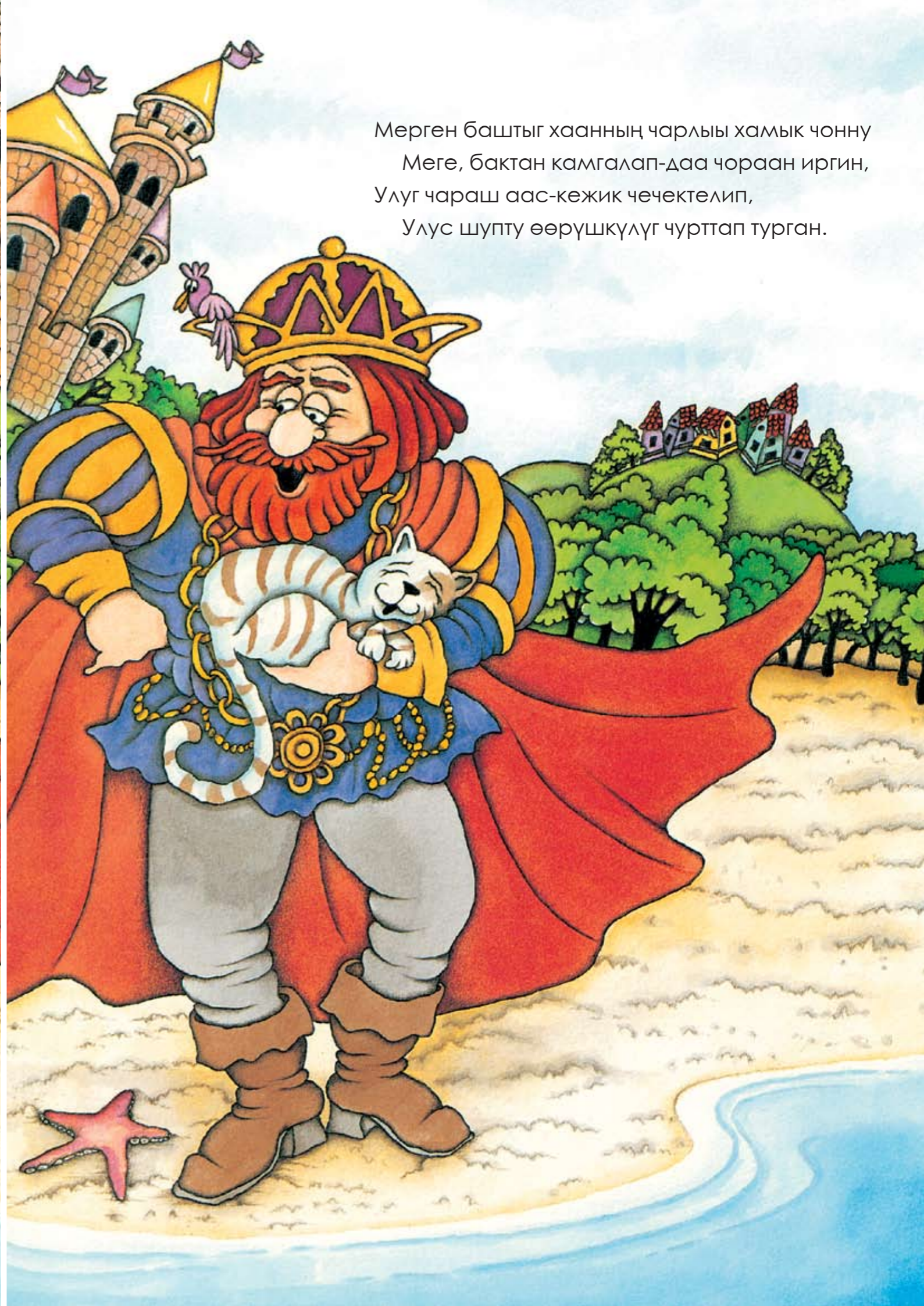
Ойнаксаарың кончуг-дур бе? – Ындыг-дыр че,
Оон чүгле багай чүве кылдың халак!
Меге биле шынны холуп будавайн кер –
Белен эвес айыыл үнзе, халап болур!

Алгыг-делгем ховуларлыг, далайларлыг,
Арга-эзим, хемнер, хелдер, даглар шыпкан
Кедергей-даа чараш чурттуң хааны киж
Хээрби деп оолдуг чурттап чораан иргин.

Мерген баштыг хаанның чарлыы хамык чонну
Меге, бактан камгалап-даа чораан иргин,
Улуг чараш аас-кежик чечектелип,
Улус шупту өөрүшкүлүг чурттап турган.

Хаанның чарлыы бөдүүн болгаш билдингир-даа:
«Харам, кажар, каржы болба, мегелеве,
Чалгаа болба, бир шак хөглээш, ажылың кыл,
Чазый болба, өскелерни база бода!»

Ол дээш чону хаанынга ынак боорга,
Оглу Хээрби ачазы дээш өөрүп чораан.

Ынчалза-даа хеп-хенертен туң-даа эткен –
Ырак черде дайын үнген сураа келген.

Аттаныпкаш, хаан-даа ынаар чоруй барган,
Хамык улус сагыш-човап артып калган.
Айлар, хүннер чылдар болуп шуужуп турган...
Хаан-даа сураг... Канчап барган? Чүү болган?

«Балыглаткан, өлүрткен-даа чадавас» – дээш,
Улай-улай ийи кижии ишкирнипкен.
Барза-барза, хамык улус хаанын кээргепп,
Улуг шөлде мөөредир ыглап турган.

«Солун медээ! Хаанывыс өлүрткен!» – деп,
Анаа-ла хей бир-ле кижы сымыранган.

«Чогум черле хаан биске турду бе?» – деп,
Аамайzymaар мелегей оол айтырыпкан.

«Ура! Ам-на туравыста чурттаар бис!» – деп,
Шыпыраңнаан кырган ашак алгырыпкаш,
Улус-чонче перец чажып туруп берген,
«Шын-дыр!» – дээнзиг, шупту улус азырыпкан.

«А жы-төл-даа школа барбаан? Багай-дыр!» – дээш,
Бичии Хээрби улуг шөлче чедип келген.
Аңаа шупту: «Хаанывыс чок! Чүү кылырын
Бис бодувус билир бис!» – деп алгырышкан.

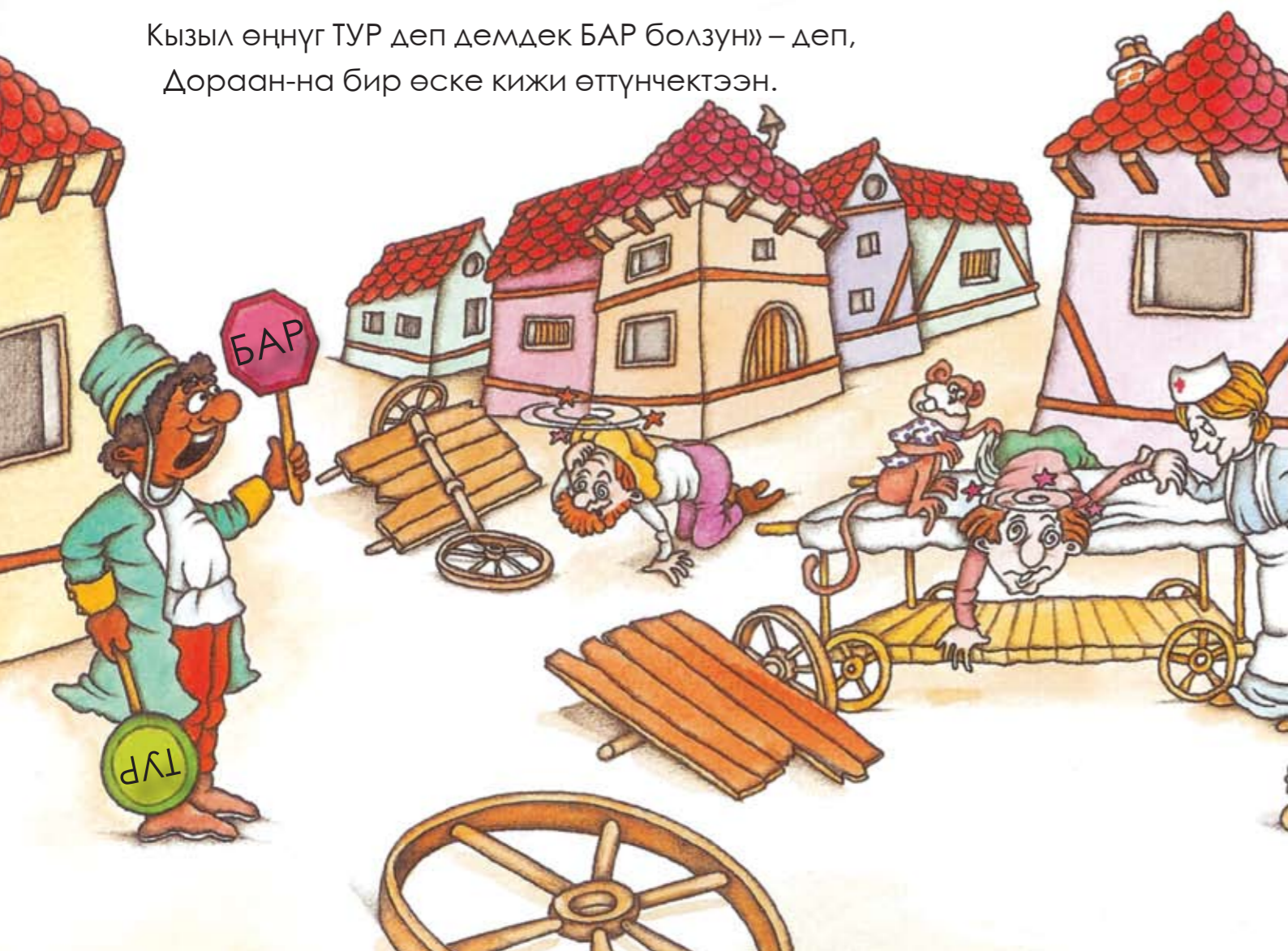
Мону көрзе, ачазының кайы хире
Хомудаарын бодап келгеш, күжүр Хээрби
Бодун боду шымчып көргеш: «Бо-даа шын-дыр,
Коргунчуг дүш эвес-тир!» – деп билип каапкан.

«Кылааштаарда, хол эки!» – дээш, бир-ле киж
Доңгайыпкаш, будун өрү дырбаңнаткан.

Кызыл өңнүг ТУР деп демдек БАР болзун» – деп,
Дораан-на бир өске киж өттүнчектээн.

Оон бир киж: «Шынчы боорга, эки-даа бол,
Алыр, чиирде, мегелээни дээр» – дээн.

«Оорланыры багай-даа бол, туттурбаза,
Ажырбас» – деп база бири «палырт» диген.

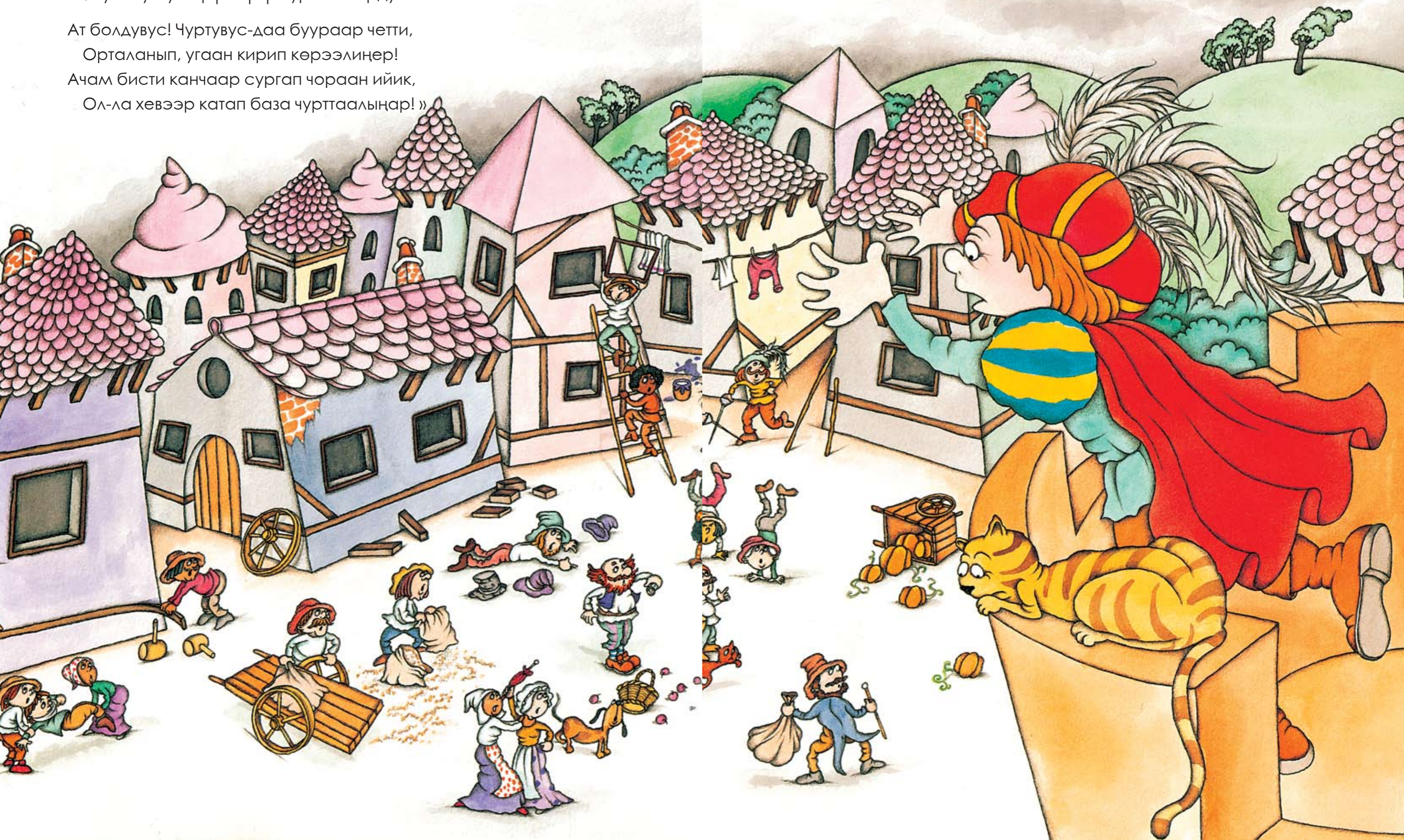

Кызыгаар чок үерлей бээр часкы хем дег,
Бо мелегей, сээдең чорук өссе-өссе,
Кым чүнү-ле күзээр болдур, үүлгедип-ле,
Бот-боттарын хаайынга-даа какпастааннар.

Шупту деңге сээдең аарый берген ышкаш,
Аайлыг чүүл чок, хойтпакталып туруп бээрге,
Суургадан күжүр Хээрби туң этсипкен –
Ам-на харын дааш-шимээн соксай берген.

«Мерген ачам хоойлулары шуптувуска
Меге, бактан камгалал бооп чоруур шагда,
Улуг чараш аас-кежик чечектелип,
Улус шупту өөрүшкүлүг чурттап чорду
Ат болдувус! Чуртувус-даа буураар четти,
Орталанып, угаан кирип көрээлиңер!
Ачам бисти канчаар сургап чораан ийик,
Ол-ла хевээр катап база чурттаалыңар!»

«Ыттава!» – деп, «Күзээнивис кылыр бис!» – деп,
Ол-ла дораан улус оон-моон алгырышкан –
Ынак ачаң ам та кайда тояп чоруур?
Ооң соондан бодуң база чоруп чору!

Хаанның оглу хондур-дүндүр бисти сургаан
Херээ бар бе? Ооң биске ажыы-даа чок!
Харын шак ол суургаңдан дүрген дүш, оол,
Кедерезе, боттарывыс үне бээр бис!»

Шупту ынаар үнүп кээрин манап турбайн,
Суургазындан караңнадыр маңнап баткаш,
Херимни-даа ажа халааш, көргөн уунче
Кээргенчиг Хээрби күжүр дезип-ле каан.

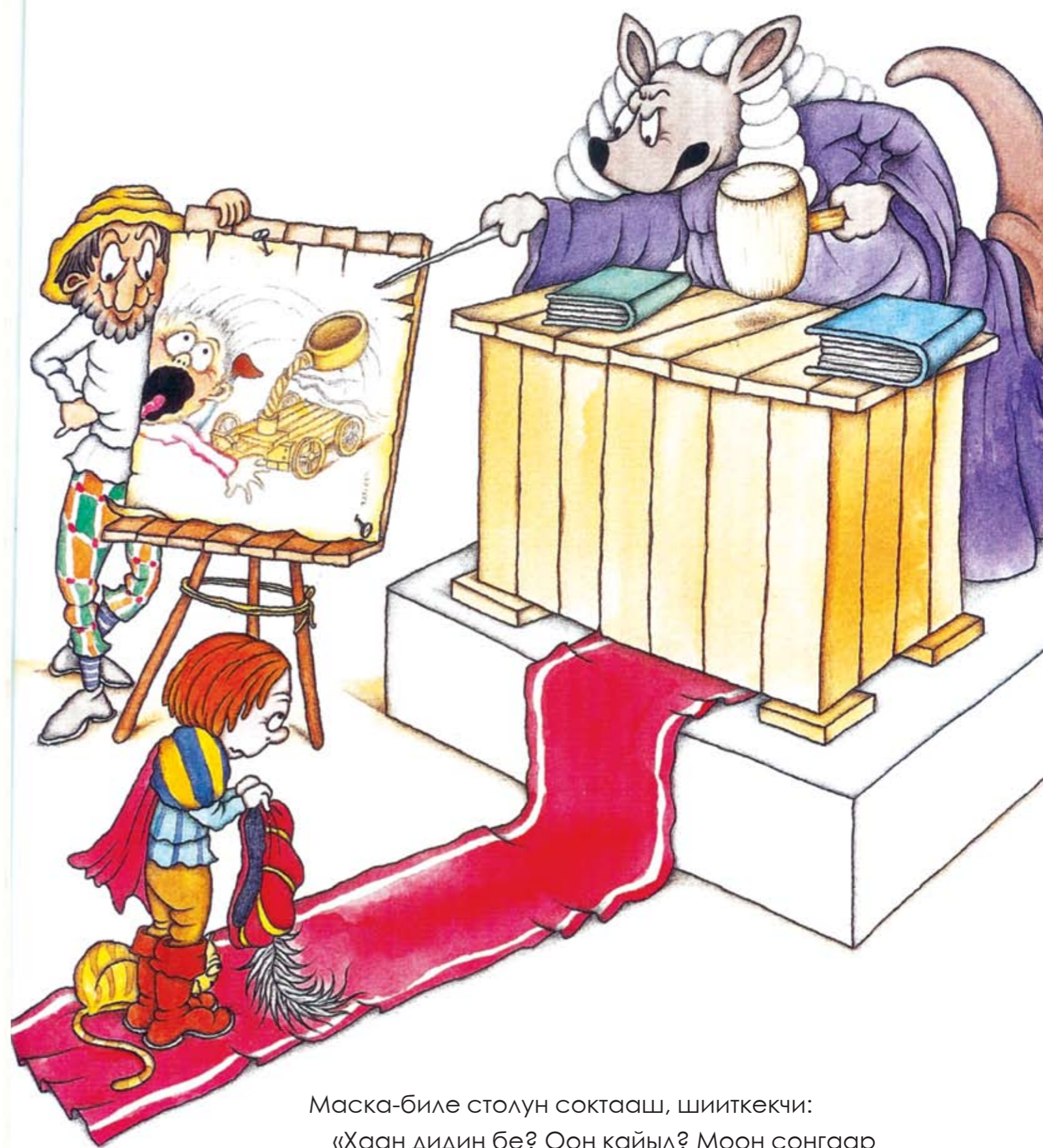
Хамык оорлар, Холун буттаан, өскелер-даа
Бичии оолдуң соондан сүрүп маңнап-ла каан,

(Харын чүгле мегечилер сөөлүндө
«Бис-даа ону сүрбээн бис!» – деп хөрлээр
болган.)

ТУР деп солаан БАР деп демдек чанынга кээп
Тудуп алгаш, Хээрбини кээргел чокка,
Шириин каржы шииткекчиниң мурнун орта,
Сириледир сөөртүп алгаш, эккелгеннер.

Маска-биле столун соктааш, шииткекчи:
«Хаан дидиң бе? Ооң кайыл? Моон соңгаар
Маңаа ону ам бир катап ыттапсыңза,
Кара шорун, чурттан үндүр тептер бис!» – дээн.

«Хаанның оглу канчаар ирги, коргар бе?» – деп,
Хамык улус харыы манап турупканнар.
Ындыг кончуг сөстөр дыңнааш, бичии Хээрби
Ыглаар безин харыы-даа чок, көжүп калган.

Ынчалза-даа дүжүп бербейн, күжүн чыгаш,
Ол-бо көргөш, (Турган улус ыт чок барган.)
Ыткыр эвес, тода кылдыр чугаалаарга,
Ооң үнү алгыргандан артык болган:

«Каржы кара меге-бактан кезээ шагда
Камгаланып чоруңар! – деп чагып чораан
Хаанның чарлыын сагып чораан үевисте
Хамык улус өөрүшкүлүг чурттап чорду.

Хаанның чагыы бөдүүн болгаш билдингир-дир –
Харам, кажар, каржы болбайн, мегелевейн,
Кажан-на бир коргунчуг-даа апаар болза,
Канчаарга-даа, шынчы болуп чурттаалыңар!»

Ш ииткекчи бар шаа-биле алгырыпкан:
«Оолду ынаар, Черден үндүр октаптыңар!»

Шивээ үрээр катапультта чанын орта
Ол-ла дораан Хээрбини эккелгеннер.

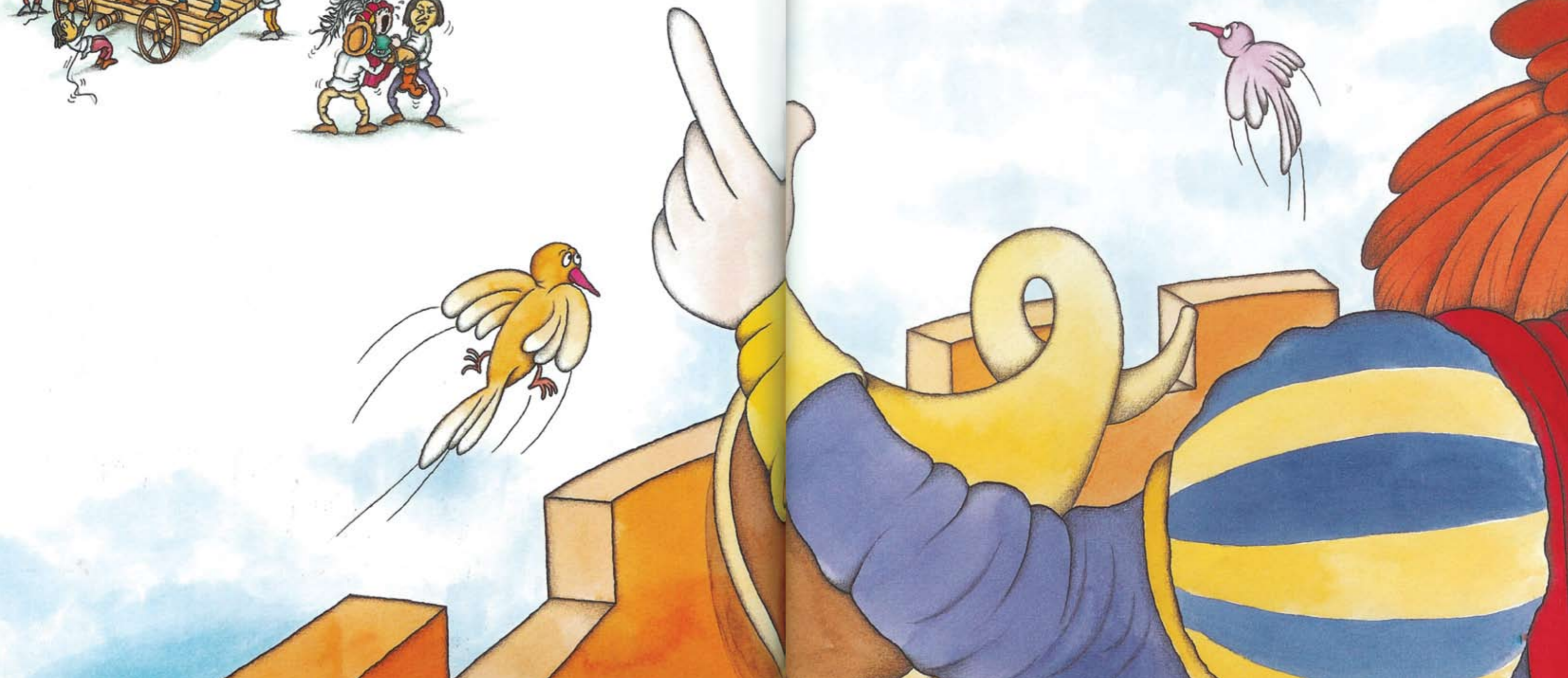
Хээрбиниң холун, будун хүлүп алгаш,
Даштар октаар херекселче аппарат чорда,
Хенертен-не ыракта туң эде берген:
Дааш үнген черже шупту көрнү берген.

Суургаже көре бээрге, кижиде чок...
Туттурганны – Хээрбини херекселче
Суптар дээштиң катап база дап бергеннер,
«Туруңар! – деп дужаал ынчан чаңгыланган. –

Мээң берген чагыларым шуптуңарны
Меге, бактан камгалаар деп бодап чордум!
Чугаам утуп, шуут-ла дедир башталдыңар,
Чуртувусту аас-кежик каапкаш барды!».

Хаан-даа эглип чанып келген! Оглон хостааш,
Хэрээнче так чыыра тудуп куспактапкан.
Хамык улус, курттар ышкаш, чарык-хосче
Көзүлбес дээш сыңнып киргеш, хоруй берген.

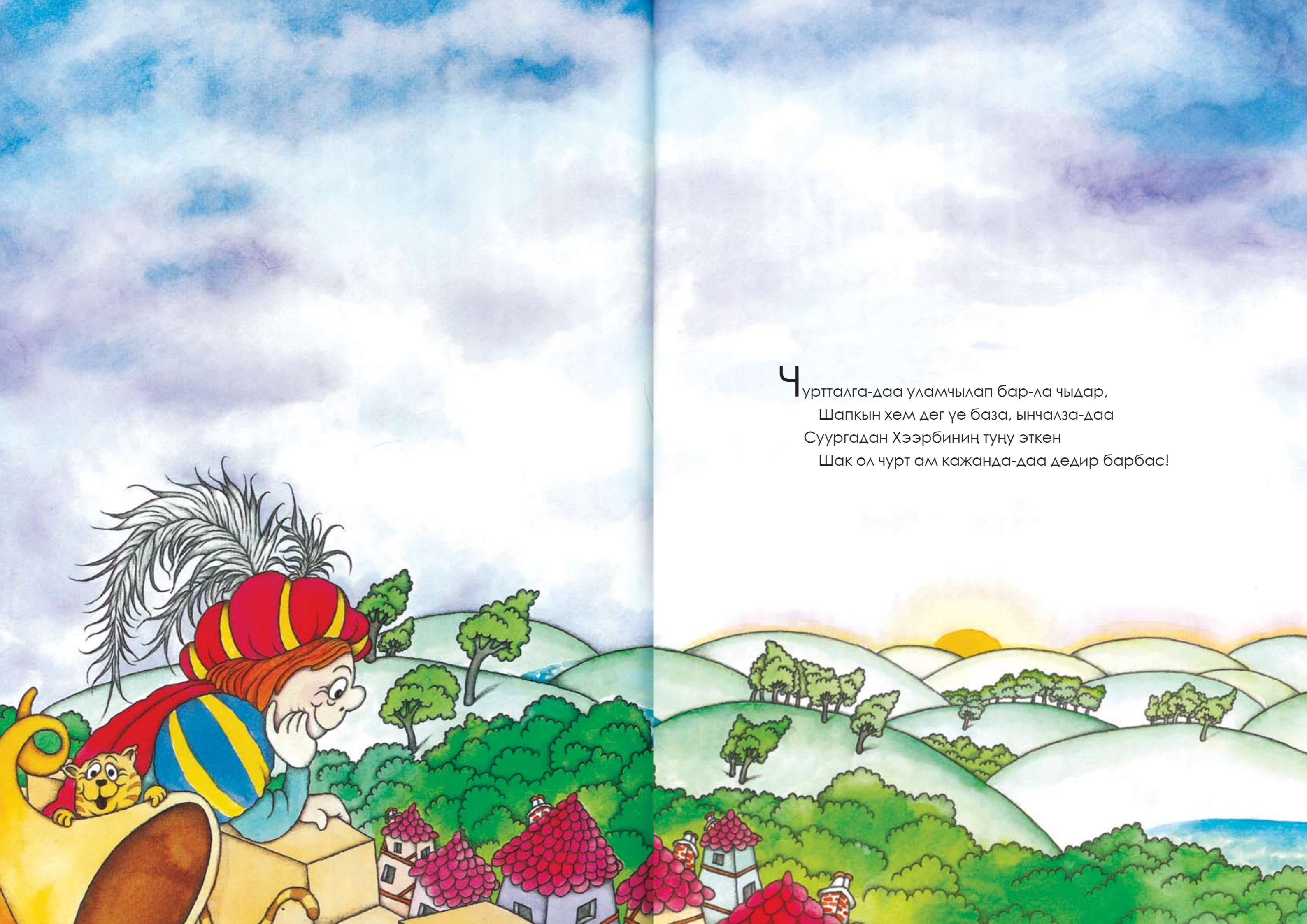

«Хай-буруулуг бисти өршээп көрүңер!» – деп,
Удаваанда олар үнгөп үнүп келген...
Хаан оларга: «Өршээп тур мен, ынчангаш ам
Улуг дойже келиңер!» – деп чалаан иргин.

«Мээң берген чагыгларым кижилерни
Меге, бактан камгалаар деп билир болгаш,
Бакка удур шын дээш туржуп, мээң оглум
Маадыр болду! – хаан ынчаар эгелеп-тир. –
Уг-шиг чокка, дедир баргаш, бүгү чүүлдү
Чылча шаап аар часканыңар шак ол хүннү
Утпайн сактып чоруур кылдыр, суургадан
Чылдың-на ол түнүн этсип медээлезин!»

Чуртталга-даа уламчылап бар-ла чыдар,
Шапкын хем дег үе база, ынчалза-даа
Суургадан Хээрбиниң туңу эткен
Шак ол чурт ам кажанда-даа дедир барбас!

Номнуң утказын билип аарыңга дузалыг тайылбырлар болгаш айтырыглар

Бажы-биле кылаштаан деп чүл?

Бир эвес кандыг-бир чүүл «бажы-биле кылаштаар» болза, ол бодунуң анаа турар айындан өске апаар. Ол кандыг-ла бир үүрмек элдептиг болушкуннар бооп болур – чижээлээрге, ыттын чаңы дииспейниң ышкаш апарган дижик. Азы ол болушкуннар оон-даа хоралыг боор – чижээлээрге, бир кижини коязының диизин бажыңынче эккеп

алгаш, ону бодунуң диизи кылып алган дижик.

- Силерниң бажыңыңарга азы кожаларыңарга бир-ле чүве бажы-биле кылаштаан ышкаш ыңдыг чүүлдер болган бе?

Өөрүшкү долган чуртталга

- Хаан болгаш ооң оғлу Хээрби башкарып турар үеде оларның чурту кандыг турганыл?

Кижини бүрүзү аас-кежиктиг болгаш өөрүшкүлүг турган. Бүгү чон Хээрбининиң ачазыңга, хааныңга ынак турган. Хаан дыка улуг мерген угаанныг деп шупту улус билир турган. Ооң чөптүг-шынныг хоойлу-дүрүмнери оларның шуптузун – бичии уруг бүрүзүн, бичии оол бүрүзүн, харын дииспей бүрүзүн безин –

багай чүүлдерден камгалап чораан. Кижилер шынчы, каржы эвес болгаш бот-боттарыңга ынак боорунга өөренип алганнар.

Өөрүшкүден сээдең аарыңынче

- Чурттуң чуртталгазы кажан өскөрлүп эгелээнил?
Кажан Хээрбининиң ачазы дайын чоруптарга, а чурттакчылар хоойлу-дүрүмнерини өскөртүп аарга.
- Кандыг-кандыг тенек чүүлдерни сен сактып алдың?
Бир кижини перец ап алгаш, ону улусче чажыпкан; Холун буттаан кижини холдарыңга туруп алгаш, кылаштап эгелээн. Тенектенип болур, ажырбас, ынчалза-даа кол-ла чүве сээң тенектенген оюнуң кымга-даа хора чедирбезин.
- Ооң соонда чуртка чүү болганыл?
Кижилер бот-боттарыңга хора чедирип эгелээн. Олар орук демдектерининиң утказын солуп каапканнар: «ТУР» деп демдек «БАР» дээн апаарга, аңаа авариялар болуп эгелээн. Бир-ле кижини Холун буттаан кижининиң карманнарыңдан төктүп калган

акшазын оорлапкан. Кым-даа хаанның хоойлу-дүрүмнерининиң аайы-биле чурттаксакас апарган. Шупту улус шынны меге дээр, а мегени шын дээр апарган, ынчангаш бүгү чурт дедир башталы бергеш, буурап калган. А кажан Хээрби оларга: «Ачамның өөреткени ышкаш чурттаалыңар! – дээрге, чурттакчылар ону чок кылып кааптар деп турганнар.

Камгалалдың келгени

- Хаан чанып келгеш, чүнү кылганыл?
Ол оғлун камгалап алгаш, куспактапкан. Кажан чурттуң чону аңаа келгеш, өршээл дилээрге, ол шуптузун өршээп каан. Ол улуг дой кылгаш, аңаа чүве чугаалааш, Хээрбинини маадыр деп чарлаан, чүге дээрге, ол тажы шынны камгалап туржуп турган.
- Бо төөгүнүң төнчүзүндө чурттуң чуртталгазы кандыг апарганыл? Чүгө?
Кижини бүрүзү катап аас-кежиктиг апарган. Улус катап база хаанның хоойлу-дүрүмнеринге чагыртып эгелээн. Олар ам шупту чүвени шын болгаш эки сеткилдиг кылып эгелээн, ынчангаш оларның чурту дедир эвес, аай башталы берген. Хээрбин тажы хамык улус оруун чазып аарга, чүү болганын утпазын дээш, кичээнгейлиг хайгаарап турар болгаш улуска шын чуртталгаже эглип кээрин сагындырыптарыңга кезээде белен.

Боданырыңга херек чүүл

Хээрбининиң ачазы ол чурттуң хааны болгаш, шупту улус ооң хоойлу-дүрүмнеринге чагыртып чурттаарын күзеп турган. Дээрги-Бурган база бистиң чуртталгавыстың хааны болуксап турар, Ол бистиң чуртталгавысты башкарыксап турар, ынчан Ол биске канчаар чурттаарын айтып берип шыдаар болгай.

Бурган мерген угаанныг болгаш кижилерге ынак. Ол биске боттарывысты камгалаар дүрүмнерини берип чоруур. Багай чүве, кажан бис аңаа чагыртпайн, Ооң хоойлу-дүрүмнерин бодувустуң аайывыс-биле өскөртүп болзувусса, болуп эгелээр. Кажан бис шак ынчаар кылып эгелээривиске, Бурган дыка муңгараар. Шын эвес кылып эгелээривиске, бистиң боттарывыска болгаш өске улуска-даа аарышкылыг апаар. Шупту чүве дедир башталы бээр. ынчалза-даа бисте частырыг кылбазының аргазы бар: бис Бургандан Ооң Библияда бижип каан хоойлу-дүрүмнерин сагып чурттаарыңга дузалажыр кылдыр дилеп боор бис. Бис шынны камгалап, ол дээш туржуп шыдаар апаар бис. ынчаар чурттап эгелээш, Бурганны өөртүр бис. Бис өскөлөрнү аас-кежиктиг кылып, бодувустуң чурт-күрүневисти – чуртталгавысты – дедир башталы бербес кылдыр камгалап эгелээр бис.

